

## Autoreferat

1. Imię i nazwisko: Przemysław Strożek
2. Posiadane dyplomy, stopnie naukowe/artystyczne — z podaniem nazwy, miejsca i roku ich uzyskania oraz tytułu rozprawy doktorskiej.

- a. Stopień doktora nauk humanistycznych w dyscyplinie nauki o sztuce uzyskany w Instytucie Sztuki PAN. Tytuł pracy doktorskiej: *Filippo Tommaso Marinetti i futuryzm w Polsce (1909-1939). Obecność – kontakty – wydarzenia.*

Promotor prof. dr hab. Lech Sokół, recenzenci: prof. dr hab. Joanna Sosnowska, prof. dr hab. Cezary Bronowski. Dyplom uzyskany dnia 9.06.2011.

W pracy doktorskiej dokonałem przekrojowego ujęcia włoskiego futuryzmu w artystyczno-społecznym odbiorze w Polsce na przestrzeni 30 lat jego trwania (1909-1939). W czasie przygotowywania rozprawy i książki do druku odbyłem wiele kwerend w Polsce i zagranicą (Centro Internazionale Studi sul Futurismo w Rovereto; Theatermuseum w Wiedniu; Archivio Enrico Prampolini w MACRO w Rzymie; Beinecke Library w New Haven; Wolfsonian Collection w Miami, Biblioteka Polska w Paryżu). Jako członek platformy badawczej European Network for Avant-garde and Modernist Studies zaangażowałem się również w prezentację moich badań na międzynarodowych konferencjach, a pierwsza anglojęzyczna publikacja na ten temat *Marinetti is foreign to us. Polish Responses to Italian Futurism (1917-1923)* ukazała się na łamach pierwszego numeru "International Yearbook of Futurism Studies" (De Gruyter, Berlin-Boston) redagowanego przez dr. hab. Güntera Berghausa. Od 2011 roku jestem w zespole redakcyjnym tego rocznika, a napisana na podstawie doktoratu książka *Marinetti i futuryzm w Polsce (1909-1939)* recenzowana była na łamach pisma przez

Luigiego Marinello z Uniwersytetu La Sapienza w Rzymie ("International Yearbook of Futurism Studies", vol. 4, 2014). Liczne prezentacje mojej książki prowadziłem nie tylko w Polsce, ale również w 2014 roku w Stacji PAN w Rzymie oraz w Centre for Modern Italian Art w Nowym Jorku.

- b. Tytuł magistra uzyskany na Wydziale Wiedzy o Teatrze Akademii Teatralnej im. A. Zelwerowicza w Warszawie. Tytuł pracy magisterskiej: *Gesamtkunstwerk Kurta Schwittersa wśród romantycznych i awangardowych projektów „sztuki przyszłości”*.

Promotor: dr hab. Tomasz Kubikowski (AT), recenzent: prof. dr hab. Jarosław Komorowski (AT, IS PAN). Dyplom uzyskany dnia: 20.02.2010.

Prace nad niemieckim dadaizmem i współczesnymi teoriami *Gesamtkunstwerk* (Odo Marquard, Bazon Brock) pozwoliły na poszerzenie moich wstępnych badań nad awangardą pierwszej połowy XX w. o kontekst niemieckiego dadaizmu i o problemy szeroko rozumianej syntezy sztuk. Wstępne analizy praktyk artystycznych niemieckiego dadaizmu doprowadziły mnie do napisania pierwszej w Polsce autorskiej książki poświęconej w całości temu nurtowi. Ukazała się ona w stulecie dadaizmu pt. *Nic, to znaczy wszystko. Interpretacje niemieckiego dada* (2016).

- c. Tytuł magistra uzyskany na Wydziale Polonistyki Uniwersytetu Warszawskiego. Tytuł pracy magisterskiej: *Poszukiwania teatralne włoskich futurystów i ich odbicie w polskiej awangardzie artystycznej (1917-1937)*.

Promotor: prof. dr hab. Andrzej Lam (UW), recenzent: prof. dr hab. Lech Sokół (IS PAN). Dyplom uzyskany dnia 01.06.2007.

Prace nad recepcją włoskiego teatru futurystycznego w Polsce ukierunkowały początkowo moje zainteresowania badawcze. Fragment pracy magisterskiej zaprezentowany został w artykule *Kreacja człowieka-przedmiotu w kulturze teatralnej lat dwudziestych. O dramatach Tytusa Czyżewskiego w kontekście europejskiej awangardy* na łamach „Przeglądu Humanistycznego” 2008, nr 4. Moment publikacji tego artykułu uznaję za początek drogi i pracy naukowej.

### **3. Informacje o dotychczasowym zatrudnieniu w jednostkach naukowych/artystycznych**

Od 26 września 2011 roku jestem zatrudniony na stanowisku adiunkta w Zbiorach Specjalnych Instytutu Sztuki PAN, od marca do sierpnia 2012 roku w Pracowni Plastyki Współczesnej IS PAN, następnie znów w Zbiorach Specjalnych. Kolejna przerwa wypadła od września 2012 do lutego 2013 (stypendium Fulbrighta), następnie w grudniu 2013 (stypendium Izraelskiej Akademii Nauk) i grudniu 2015 (stypendium Accademia dei Lincei w Rzymie). Ostatnia dłuższa przerwa miała miejsce od września 2018 do lutego 2019 roku (badania w Archiv der Avantgarden Staatliche Kunstsammlungen w Dreźnie). W Zbiorach Specjalnych IS PAN jestem zatrudniony do dzisiaj.

### **4. Wskazanie osiągnięcia naukowego wynikającego z art. 16 ust. 2 ustawy z dnia 14 marca 2003 r. o stopniach naukowych i tytule naukowym oraz o stopniach i tytule w zakresie sztuki (Dz. U. nr 65, poz. 595 ze zmianami)**

#### **a. Tytuł osiągnięcia naukowego:**

Publikacja monografii autorskiej:

*Modernizm – sport – polityka. Praktyki artystyczne wokół Igrzysk IX Olimpiady w Amsterdamie i Spartakiad 1928 roku*, Wydawnictwo IS PAN, Warszawa 2019.

ISBN: 978-83-65630-88-9

Recenzenci wydawniczy:

prof. UAM dr hab. Honorata Jakubowska; prof. IS PAN dr hab. Marta Leśniakowska

85

b. Omówienie celu naukowego ww. pracy i osiągniętych wyników

Książka *Modernizm – Sport – Polityka. Praktyki artystyczne wokół Igrzysk IX Olimpiady w Amsterdamie i Spartakiad 1928 roku* traktuje o obecności sportu w sztuce i kulturze wizualnej lat dwudziestych XX wieku, ze szczególnym uwzględnieniem roku 1928, jako przełomowego momentu w ujęciu wizualnych przedstawień kultury fizycznej. Książka ta wpisuje się w nowe perspektywy badawcze, oscylujące wokół „zwrotu wizualnego w historii sportu” (Por. M. O’Mahony, *The Visual Turn in Sports History*, M. Huggins, *The Sporting Gaze*; M.O’Mahony, M. Huggins, *The Visual in Sport*). Od czasu powstania studiów nad kulturą wizualną, jej badacze zaczęli wyraźniej eksplorować szeroką problematykę analiz obrazów (Gillian Rose), kwestie wzajemnego oddziaływania obrazów na społeczeństwo oraz oddziaływania społeczeństwa na obrazy (David Freedberg), a także analizy materiałów wizualnych jako zapisów „aktu bycia naocznym świadkiem” (Peter Burke). W perspektywie studiów nad sportem w kulturze wizualnej I połowy XX wieku niniejsza książka opiera się na badaniu obrazów o tematyce sportowej lat dwudziestych, powiązanych nierozdzielnie z historią sportu, historią sztuki i historią polityczno-społeczną.

W omawianej książce dzieła sztuki malarskiej traktowane są wraz ze sztuką fotomontażu, materiałem fotograficznym, reprodukcjami, ilustracjami oraz stroną wizualną czasopism sportowych i kulturalnych jako wizualny dokument źródłowy, a także w niektórych konkretnych przypadkach jako artystyczna projekcja danego wydarzenia sportowego. Wszystkie te dokumenty wizualne współtworzyły bowiem komplementarny monolit z pisanymi źródłami: manifestami artystów, dyskusjami na temat sportu w sztuce i kulturze, a także z tekstami krytyków sztuki, działaczy sportowych i znawców sportu. Obrazy malarskie, grafiki, fotografie, fotograficzne reprodukcje w czasopismach i fotomontaże, rozpatrywane całościowo w kategoriach „praktyk artystycznych”, często wizualizowały myśli i dążenia wyrażane w formie pisemnej. Wytwarzały własną przestrzeń znaczeniową i budowały istotną warstwę sensu wobec równoległych im społecznych, sportowych i artystycznych przeobrażeń. Dlatego też praktyki te pokazane zostały w niniejszej książce jako nieautonomiczny, sfunkcjonalizowany ideologicznie obszar będący wynikiem oddziaływania różnych aktorów modernistycznej sceny artystycznej, sportowej i politycznej.

W perspektywach „zwrotu wizualnego w historii sportu” posługuję się w moich analizach szerokim pojęciem „modernizmu” interpretowanego w najróżniejszy sposób przez takich badaczy jak Christopher Wilk, Marshall Berman, Roger Griffin i Andrzej Szczerski. W niniejszej książce pojęcie to rozpatrywane jest nie jako realizacja konkretnych programów sztuki awangardowej, ale przede wszystkim jako wspólny dla lat dwudziestych zespół idei i projektów artystycznych związanych z odrzuceniem tradycji, z utopiami budowy nowego, lepszego świata i niezachwianą wiarą w potęgę przemysłowych technologii, wobec których kultura fizyczna, kultura ciała, higiena i sport odgrywały kluczową rolę w geopolitycznym kontekście.

Biorąc pod uwagę nową mapę Europy, jaka powstała po I wojnie światowej, celem książki jest wykazanie, że to właśnie rok 1928 był prawdziwym czasem modernistycznego przełomu, momentem zwrotnym, w którym po raz pierwszy na taką skalę starły się ze sobą wizualne projekty sportowe tworzone przez artystów, które wpisywały się w polityczno-społeczne transformacje, bez względu na to, czy była to Europa Zachodnia, Środkowa, Południowa czy Wschodnia. Aby dokonać niehierarchicznej analizy historycznoartystycznej w paneuropejskim obszarze przyjąłem w książce perspektywę przestrzenną i horyzontalną w ramach studiów nad historią sztuki i kulturą wizualną. Pojęcie „horyzontalnej historii sztuki” zaproponowane przez Piotra Piotrowskiego i użyte w celu zniwelowania hierarchicznego układu zależności centrów (Zachodu) od peryferii (m.in. Europa Wschodnia czy Ameryka Łacińska) pozwoliło na uchwycenie problematyki sportu w sztuce i kulturze wizualnej w wymiarze transnarodowym, zwłaszcza w kontekście Europy Środkowo-Wschodniej. Schematyczność prowadzonych dotąd badań opartych na analizach prac artystycznych o tematyce sportowej powstałych na Zachodzie i w Rosji wciąż bowiem obowiązuje, jeśli pod uwagę weźmie się choćby takie sztandarowe pozycje na temat sportu w sztuce jak: *Sport. A Cultural History in the Mirror of Art* Petera Kühnsta (1996), *Olympic Visions. Images of the Games Through History* Mike’a O’Mahony’ego (2012), czy ostatnią monografię Bernarda Verego *Sport and Modernism in the Visual Arts in Europe, 1909-1939* (2018). Publikacje te ukierunkowane zostały na analizy sportowych motywów w sztuce modernistycznej powstałej jedynie w sztuce Europy Zachodniej, Stanów Zjednoczonych i Rosji.

Elementem wyróżniającym książkę *Modernizm – Sport – Polityka* od innych opracowań na temat sportu w sztuce i kulturze wizualnej czasu I połowy XX wieku, jest nie tylko przestrzenne,

horyzontalne, paneuropejskie ujęcie tej problematyki, ale też ujęcie mikrohistoryczne. Z uwagi na zbyt rozległe, a przez to często powierzchowne traktowanie przez badaczy problematyki sportu w sztuce od starożytności do końca XX wieku, prezentowane w książce studia zawężają się jedynie do jednego roku i powiązanego z nim kontekstu historycznego dekady lat dwudziestych. Książka ta koncentruje się w całości na konkretnych wydarzeniach globalnego sportu, działaniach artystycznych i konkretnych pracach (tzw. *case studies*) w perspektywie mikrohistorii roku 1928. Ogranicza się do rozpoznania roli działań artystycznych wobec zorganizowanych równoległe dwóch globalnych „mega-wydarzeń/wielkich imprez” sportowych: letnich Igrzysk IX Olimpiady w Amsterdamie i I Letniej Spartakiady w Moskwie, a także planowanej II Letniej Spartakiady w Pradze, która ostatecznie nie doszła do skutku. Perspektywa mikrohistorii Igrzysk i Spartakiad 1928 roku ma swoje istotne znaczenie z jednej strony przez wzgląd na trudności w zdefiniowaniu istoty sportu, obejmującego większość aktywności i ćwiczeń cielesnych z zakresu kultury fizycznej, a z drugiej odpięra zarzuty stawiane wielu publikacjom, które najczęściej nastawione były na mało pogłębione analizy prac o tematyce sportowej na przestrzeni kilkudziesięciu lat, stuleci czy tysiącleci. W niniejszej książce wybór omawianych dzieł malarskich i artystycznych projektów powstałych w poszczególnych europejskich krajach podyktowany i uzależniony został od konkretnych historycznych wydarzeń sportowych. To właśnie Igrzyska IX Olimpiady w Amsterdamie oraz dwie Spartakiady roku 1928, a nie dane kierunki, style artystyczne i dzieła, stanowią punkt wyjścia prowadzonych analiz obrazów o tematyce sportowej w kontekście społecznym i geopolitycznym.

Z uwagi na kulturowe znaczenie obu globalnych „mega-wydarzeń” sportowych 1928 roku książka podzielona została na dwie części: pierwsza omawia prace plastyczne powstałe wokół Olimpijskiego Konkursu Sztuki w Amsterdamie – wydarzenia wystawienniczego zainicjowanego przez Międzynarodowy Komitet Olimpijski (MKOI), druga analizuje znaczenie artystycznej propagandy Spartakiad w ramach działalności Sportinternu (Czerwonej Międzynarodówki Sportowej, CzMS). Podział ten podyktowany opozycją wrogich postaw ideologicznych środowisk MKOI i CzMS pozwala bowiem w bardziej przejrzysty sposób rozpoznać złożone i kompleksowe problemy twórczości artystycznej o tematyce sportowej tworzonej około 1928 roku. Ideologiczna rywalizacja, która toczyła się w przestrzeni ponadnarodowej, ukazywała sport jako pole geopolitycznego konfliktu między tymi dwoma organizacjami zarówno w przestrzeni sportowej, jak i w przestrzeni kulturowej, w tym

artystycznej.

W obu częściach książki umieszczone zostały po dwa wprowadzenia i po trzy rozdziały, przedstawiające przez pryzmat prac artystycznych specyfikę życia sportowego, politycznego i kulturalnego lat dwudziestych w poszczególnych państwach: w Polsce, Niemczech i Włoszech oraz w Związku Radzieckim, Czechosłowacji i na Węgrzech. Wybór trzech pierwszych państw podyktowany został nawarstwieniem problemów badawczych, jakie pojawiły się wokół prezentacji narodowych sekcji na Olimpijskim Konkursie Sztuki w Amsterdamie. Owe problemy dotyczyły roli sportu w strukturach nowo powstałego państwa polskiego; roli sportu wobec społeczno-artystycznych przeobrażeń czasu Republiki Weimarskiej; jak również roli sportu w obszarze nacjonalizmu modernistycznego w polityce faszystowskich Włoch. W części drugiej wybór Związku Radzieckiego, Czechosłowacji i Węgier podyktowany został kwestią zaangażowania artystów w działania propagandowe CzMS. Organizacja ta w latach dwudziestych najprężniej funkcjonowała w dwóch pierwszych krajach i tam wzbudziła największy oddźwięk wśród grup artystycznych. W kontekście pozostałych państw CzMS nie zyskała większego rezonansu z wyjątkiem pewnej recepcji w środowiskach węgierskiej lewicy artystycznej, co dało podstawy, by poruszyć problem związków globalnego i lokalnego sportu robotniczego w kontekście rozwoju kultury robotniczej na Węgrzech.

W części pierwszej dwa pierwsze rozdziały dotyczą dzieł plastycznych wystawionych w 1928 roku na Olimpijskim Konkursie Sztuki w Amsterdamie, które powstały w Polsce: *Skok (Na płotku)* oraz *Portret Haliny Konopackiej* Wacława Piotrowskiego, i w Niemczech: *Portret Maxa Schmelinga* George'a Grosza oraz *Biegaczka II (Läuferin II)* Willego Baumeistera. Oba rozdziały zawierają analizy plastycznych wizerunków sportsmenów (lekkoatleta, bokser, gimnastyk) i sportsmenek (lekkoatletki) w perspektywie kulturowych przemian, dokonujących się w granicach tych państw. W rozdziale trzecim przedmiotem badań są obrazy malarskie *Tryptyk szybkości (Trittico della Velocità)* i *Mecz piłkarski (Partita di calcio)* włoskiego futurysty Gerarda Dottoriego, które powstały około 1928 roku. Nie były one, co prawda, wystawiane w stolicy Holandii, ale Igrzyska IX Olimpiady w Amsterdamie stanowiły dla nich ważny kontekst wobec przeobrażeń polityki kulturalnej i sportowej faszystowskiego państwa.

Część druga niniejszej książki poświęcona jest analizie praktyk artystycznych ugrupowań międzynarodowego konstruktywizmu, promujących politykę CzMS odpowiedzialnej za organizację I Spartakiady w Związku Radzieckim i II Spartakiady w Czechosłowacji roku 1928. Przedmiotem

rozważań nie są więc dzieła plastyczne, jak w części pierwszej, ale projekty wizualne z obszaru propagandy Czerwonego Sportu, realizujące program konstruktywistów rosyjskich, czechosłowackich, a także węgierskiej lewicy artystycznej. Propaganda wizualna sportu robotniczego uobecniała się w postaci plakatów, pocztówek, fotomontaży, ilustracji książkowych i czasopiśmienniczych w pracach takich artystów jak: El Lissitzky, Gustaw Kłucis, Karel Teige, Lajos Kassák. W książce tej wykazuję, że dla wszystkich środowisk lewicy artystycznej recepcja I moskiewskiej Spartakiady miała niezwykle istotne znaczenie, w tym nawet dla twórców z tych państw, gdzie struktury Czerwonego Sportu w ogóle nie istniały (na Węgrzech).

Zestawienie obu oddzielnych części oraz poszczególnych rozdziałów książki ma na celu wykazanie, w jak dużym stopniu omawiane prace o tematyce sportowej zależne były od geograficznego kontekstu polityki sportowej danych krajów, programów polityki kulturalnej, w tym polityki wystawienniczej promującej sport, oraz ponadnarodowej zależności od MKOI i CzMS. Ich zestawienie przekonuje też wyraźnie, że na powstanie konkretnych dzieł o tematyce sportowej w danych państwach znaczący wpływ mieli konkretni „aktorzy”. Mam tu na myśli „aktorów sportowych” (zależne od polityki wewnętrznej kraju organizacje sportowe, działacze sportowych, sportowców, czasopisma sportowe i kibiców), a także „aktorów artystycznych” (działacze kultury, właściciele galerii, czasopisma o sztuce, ugrupowania artystyczne). Omawiane w książce prace modernistycznych artystów – włoskich futurystów, rosyjskich, węgierskich i czechosłowackich konstruktywistów, a także twórców związanych z realizmem, Nową Rzeczowością, weryzmem, „kompresjonizmem” i amatorską fotografią robotniczą, łączył najczęściej jeden i ten sam schemat zależności od tych samych czynników bez względu na to, jaki nurt w sztuce reprezentowali. Czynnikiem tymi były wielkie imprezy sportowe (igrzyska, Spartakiady), lokalne życie sportowe, polityka i filozofia działaczy sportowych, fotografie reprodukowane na łamach pism sportowych oraz prowadzone w nich dyskusje („Stadion”, „Start”, „Der Querschnitt”, „Der Leichtathlet”, „Sport und Sonne”, „Lo Sport Fascista”, „Krasnyj sport”, „Krasnaja niwa”, „Fizkultura i sport”, „Spartakiada”, „Sowietskoje foto”, „Výboj”, „Dělnická Tělovýchova”, „ReD”, „100%”, „Munka” i „Munkas-sport”).

Podjęte w niniejszej książce badania prowadzą do jednoznacznych wniosków, że niemożliwe jest badanie sportu w sztuce i kulturze wizualnej lat dwudziestych bez uwzględnienia przemian, jakie zachodziły w historii sportu, czyli polityki sportowej prowadzonej w różnych krajach oraz specyfiki

historycznych wydarzeń sportowych zarówno globalnych, jak i lokalnych. Polska, Niemcy czasu Republiki Weimarskiej, Włochy, ZSRR, Czechosłowacja i Węgry – wszystkie te kraje inaczej postrzegały politykę sportową i politykę kulturalną, a także panował w nich inny koloryt lokalnego życia sportowego i artystycznego. Sytuacja ta przekładała się więc na częste promowanie własnych „narodowych” dyscyplin, a także wizerunków konkretnych sportowców i lokalnych klubów. Odrębność życia sportowego i odrębność życia artystycznego omawianych krajów miała więc swoje przełożenie na charakter prac artystycznych o tematyce sportowej. Ale mimo tak wielu różnic obrazy wystawiane na konkursach olimpijskich i prace propagandowe przygotowywane na robotnicze Spartakiady, łączyły też pewne elementy wspólne i transnarodowe doświadczenia przemian kulturowych tej właśnie dekady, w tym aspekty propagandowe dążeń emancypacyjnych i modernizacyjnych.

W tak ujętym polu problemów reprezentacji sportu w sztuce końca lat dwudziestych wynika wspólnotowa strategia rozpatrywania sportu w charakterze wielowymiarowego programu modernizacji. To właśnie w perspektywie wielkich imprez, takich jak Igrzyska IX Olimpiady w Amsterdamie i Spartakiady 1928 roku, sport był jednym z najważniejszych źródeł propagandowych procesów modernizacji, które przejawiały się w projektach „unowocześniania” społeczeństwa nastawionego z jednej strony na spektakl, a z drugiej na partycypacyjne doskonalenie ciała i promowanie higieniczności oraz zdrowego trybu życia. Modernistyczne cechy sportu przejawiały się w powszechnej popularności spektakularnych meczów piłkarskich, czy zawodów lekkoatletycznych, a także masowych układów gimnastycznych; w realizowaniu postulatów emancypacyjnych i popularyzacji sportu w kulturze celebryckiej. Pojęcie modernizacji równało się zatem procesowi wielkiego procesu transformacyjnego, w którym, jak pokazuje niniejsza książka, ważną rolę odgrywały ścisłe związki polityki sportowej z polityką kulturalną konkretnych państw i środowisk artystycznych w horyzontalnym i mikrohistorycznym ujęciu.

Napisanie książki możliwe było dzięki otrzymaniu i realizacji grantu SONATA 9: *Sport w sztuce wizualnej Europy Środkowo-Wschodniej lat 1918–1939* finansowanego przez Narodowe Centrum Nauki w latach 2016–2018 (2015/17/D/HS2/00530). Dzięki niemu udało się przeprowadzić niezbędne badania w archiwach Muzeum Olimpijskiego w Lozannie, Open Society Archives i Muzeum Kassáka w Budapeszcie, w Archiv der Avantgarden w Dreźnie, a także w różnych instytucjach, bibliotekach i muzeach sportowych w Pradze, Berlinie, Bukareszcie, Belgradzie i Monachium. Przeprowadzenie

badan dotyczących wątków sportowych w twórczości włoskich futurystów było z kolei możliwe dzięki stypendium w Rzymie finansowanym przez Accademia dei Lincei w 2015 roku. Część niniejszych badań prezentowana była ponadto na licznych wykładach i konferencjach, między innymi w National Football Museum w Manchesterze, Hofstra University, Cortauld Institute, De Monfort University w Leicester, Pedagogische Hochschule w Ludwigsburgu, Uniwersytecie w Rennes, Muzeum Kassáka w Budapeszcie, a także w Instytucie Literatury i Sztuki w Belgradzie.

Na zakończenie chciałbym zaznaczyć, że opublikowane przeze mnie następujące artykuły: *Sportowiec żołnierzem rewolucji. Propaganda Czerwonej Międzynarodówki Sportowej w projektach rosyjskiej i czeskiej awangardy lat 1921-1928* z tomu *Robotnik. Performanse Pamięci* (2017); artykuł *Devetsil and the Worker Sport Propaganda in Czechoslovakia around the 1920s Spartakiads*, "Bulletin Moravska Galerie" (2018, nr 77), a także przyjęta i złożona publikacja do druku o tytule *Worker Sport and Art for Proletarian Masses. Constructivist Avant-gardes, Spartakiads and Red Sport International in 1921-1928* w piśmie "The International Journal of the History of Sport" (DOI: 10.1080/09523367.2019.1584187, Impact Factor: 0.294), podejmują fragmentarycznie zagadnienia rozwinięte przeze mnie w powyższej monografii.

## 5. Omówienie pozostałych osiągnięć naukowo-badawczych/artystycznych

Prowadzone przeze mnie badania naukowe dotyczą przede wszystkim studiów nad historyczną awangardą w paneuropejskim, jak również globalnym obszarze. Ich problematyka obejmuje eksperymentalne kierunki w literaturze i sztuce: futuryzm, ekspresjonizm, dadaizm, konstruktywizm i surrealizm.

Od 2010 roku należę do międzynarodowej organizacji badawczej *European Network for Avant-Garde and Modernist Studies* (EAM), która wyznacza nowe tendencje w studiach nad awangardą i zacieśnia współpracę między środowiskami naukowymi. Brałem udział we wszystkich konferencjach organizowanych od tego czasu przez EAM: na UAM Poznaniu (2010), University of Kent (2012), Uniwersytecie w Helsinkach (2014), Uniwersytecie w Rennes (2016) i Uniwersytecie w Münster (2018).

Działania zespołu naukowców powiązanych z EAM kierują się najczęściej w stronę syntetycznego ujęcia literackich i artystycznych przeobrażeń awangardy w obliczu geopolitycznych przemian po 1918 roku w paneuropejskim obszarze. Podczas gdy tradycyjne badania koncentrowały się głównie na studiowaniu recepcji konkretnych wystaw, na analizie i interpretacji twórczości danych artystów i nurtów, dzisiaj często rozpatruje się zjawisko awangardy w postaci grupowych programów modernizacyjnych, które prowadziły do tworzenia nowoczesnych tożsamości w paneuropejskim obszarze. Za rozwinięcie tej problematyki oraz ustanowienie nowego kierunku badań uznać można przełomową publikację redagowaną przez Timothy'ego O. Bensona i Evę Forgacs: *Exchange and Transformation: Central European Avant-Garde, 1910-1930* (Cambridge, MA 2002). Nadrzędną koncepcją owej książki było odsłonięcie procesów historycznych, które prowadziły do powstawania lokalnych kręgów nowej sztuki w kategoriach międzynarodowej wymiany artystycznej i ideowej między poszczególnymi miastami/regionami/państwami.

Prowadzone przeze mnie badania wpisują się w zaproponowaną wyżej nową kontekstualizację studiów nad awangardą. Podkreślam znaczenie artystycznej wymiany między lokalnymi ośrodkami oraz poszczególnymi artystami, osadzając ich twórczość w kontekście planów modernizacyjnych i programów polityczno-społecznych. Dotyczy tego przede wszystkim rozdział *Becoming the Avant-garde* w książce *Oxford Critical History of Modernist Magazines, vol. 3* (wydanej w 2013 roku pod redakcją Petera Brookera, Andrewa Thakera, Saschy Bru i Christiana Weikopa), a także artykuł *Pismo „Formiści” i początki międzynarodowych kontaktów polskiej awangardy (1919–1921)* zamieszczony w czasopiśmie „Rocznik Historii Sztuki”, t. XXXVIII, 2013 (tekst ten został przetłumaczony na język angielski i ukaże się w następującej publikacji: *A Reader in Central European Modernism 1918-1956*, red. B. Hock, K. Kemp-Welch, J. Owen, London: Courtauld Books Online, 2019). W obu artykułach przedstawiam historię polskiej awangardy przez pryzmat upadających i rodzących się pism, stanowiących platformę współpracy poszczególnych ugrupowań zarówno w lokalnym, jak i międzynarodowym obiegu. Problem artystycznej wymiany podejmują też moje studia nad recepcją włoskiego futuryzmu w Polsce, w tym artykuł *Marinetti is foreign to us* (2011), książka *Marinetti i futuryzm w Polsce* opublikowana w 2012 r. w wydawnictwie IS PAN; redagowany przeze mnie katalog wystawy *Enrico Prampolini. Futuryzm, scenotechnika i teatr polskiej awangardy* (2017), a także rozdział pt. *Poland* w liczącym blisko tysiąc stron podręczniku do studiów nad międzynarodowym futuryzmem

(*Handbook of International Futurism*, red. G. Berghaus, De Gruyter, Berlin-Boston, 2018). W 2015 roku zostałem poproszony o objęcie funkcji promotora pomocniczego pracy doktorskiej Michała Wenderskiego (UAM), która rozwijała poruszaną przeze mnie problematykę powiązań polskiej awangardy z międzynarodowym środowiskiem twórców nowej sztuki. Praca Michała Wenderskiego pt. *Cultural Mobility within the interwar avant-garde network in Poland, Belgium and the Netherlands* została bardzo wysoko oceniona i została opublikowana w formie książkowej przez wydawnictwo Routledge w Londynie (2018).

Innym z problemów awangardy, który podejmuję w moich studiach, jest powiązanie najróżniejszych jej objawów z kulturą popularną lat dwudziestych, co było pokłosiem zorganizowanej w 2010 r. konferencji EAM w Poznaniu zatytułowanej *Avant-gardes: High and Low*. Od tego czasu opublikowałem artykuły na temat recepcji wizerunków Charliego Chaplina i Josephine Baker w sztuce awangardowej: *Josephine Baker - ikona awangardy* (2012), *Chapliniada w kręgach lewicy literackiej i artystycznej* (2015), *Obrazy propagandy i utopie rewolucji. Wiertow-Chaplin-Kentridge* (2017), *The Chapliniade, Proletarian Art and the Dissemination of the Visual Elements in Avant-garde Magazines of the 1920s* (2018). Prowadzone przeze mnie badania nad Charlie Chaplinem nie dotyczą tylko recepcji jego twórczości w awangardzie i przeobrażeniach lewicy artystycznej, ale również jego znaczenia dla teorii literatury i teatru. Świadczył o tym referat, który wygłosiłem w 2013 roku na konferencji *Theory of Literature as a Theory of Arts and Humanities* zorganizowanej na Uniwersytecie w Tybindze. Referat *Focus on Chaplin. Formalism, Structuralism and the Avant-garde* dotyczył analiz filmów Chaplina w zastosowaniu podstaw teoretycznych rosyjskiego formalizmu oraz czeskiej szkoły strukturalnej i semiotyki teatru.

W moich badaniach często podejmuję problem dziedzictwa awangardy w kulturze współczesnej. Traktowała o tym między innymi wystawa oraz katalog *Kino-oko. Wokół Wiertowa i konstruktywizmu*. Wystawa otwarta została z okazji Roku Awangardy w Galerii Arsenał w Białymstoku w 2017 roku, pokazując jak idee urodzonego w tym mieście Wiertowa materializują się w twórczości polskich artystów współczesnych: od Warsztatu Formy Filmowej do działań Grupy Budapeszt. W moich artykułach rozpatruję również przełom awangardowy jako prefigurację kultury didżejskiej (Bauhaus), czy współczesnej pornografii (surrealizm). Wykorzystuję przy tym najróżniejsze metodologie badawcze, by ująć ważne problemy dla awangardy w kompleksowy sposób. Artykuł *Death of a Mermaid*, będący

analizą obrazu *L'Invention Collective* Rene Magritte'a wymagał zastosowania ujęcia psychoanalizy, artykuł *A Cyborg Mask*, analizujący fotomontaż *Mischling* dadaistki Hanny Hoehc wymagał natomiast odpowiedniego ujęcia z perspektyw krytyki feministycznej zapoczątkowanej *Manifestem Cyborga* Donny Haraway.

Problemy awangardy okazują się też bardzo istotne w perspektywie studiów nad globalnym modernizmem. W sierpniu 2014 r., na konferencji EAM w Helsinkach zorganizowałem razem z dr Davidem Rifkindem (FIU-Wolfsonian) sesję poświęconą futurystycznym projektom w Etiopii lat trzydziestych. Opublikowałem też teksty o futuryzmie w Egipcie: *Futurism in Egypt* (2013) oraz *Marinetti's Visit to Cairo in December 1929* w 2014 roku. Rezultaty prowadzonych przeze mnie badań nad projektami modernistycznymi w Afryce i sztuce afrykańskiej diaspory znalazły się też w następującym artykule: *Futurist responses to African American Culture* w pierwszej monografii na temat afromodernizmu wydanej przez Edinburgh University Press 2013.

Badania związane z modernizmem i Afryką wyrastają z przekonania, że eksperymenty awangardy były fenomenem nie tylko globalnym, ale też horyzontalnym i niehierarchicznym, wpisującym się w perspektywy badawcze zainicjowane przez Piotra Piotrowskiego. Owe eksperymenty rozpatrywane jako wizjonerskie programy modernizacyjne i studiowane z zastosowaniem najróżniejszych metodologii badawczych, stanowią w gruncie rzeczy niewyczerpane źródło badań.

Mimo że, prowadzone przeze mnie badania koncentrują się głównie na zjawiskach awangardy, w moim obszarze badawczym znajdują się także studia niekoniecznie z nimi związane. W 2012 r. przeprowadziłem kwerendę na temat kalendarium wydarzeń artystycznych roku 1950 w Polsce na potrzeby publikacji *Polskie Życie Artystyczne: 1944-1960* wydanej przez Instytut Sztuki PAN. W tym samym roku opracowałem także artykuł poświęcony włoskiemu pawilonowi na Wystawie Nowojorskiej (1939-40), który ukazał się w tomie *Sztuka Jutra* (IS PAN 2012), pod red. Joanny Sosnowskiej.

Na zakończenie chciałbym podkreślić, że moje badania koncentrujące się na sporcie i kulturze wizualnej wykraczają również poza przedstawione wyżej osiągnięcie naukowe w postaci książki *Modernizm – Sport – Polityka*, dotyczącej jedynie lat dwudziestych. Świadczy o tym tekst o sporcie w polskiej sztuce współczesnej *Off-field spectacle. Polish contemporary art and the national game (1921-2021)* opublikowany w piśmie „Soccer & Society” (Routledge, 2015) oraz rozdział *Sztuki wizualne*

zamieszczony w tomie *Socjologia Sportu* (2017). Obecnie, wraz z dr. Andreasem Kramerem, przygotowujemy projekt książki pt. *Sport and European Avant-garde 1900-1945* w serii „Avant-garde and Criticism” prowadzonej przez wydawnictwo Brill (Leiden). Abstrakty zostały już skompletowane, a udział w naszej publikacji zgłosili najważniejsi eksperci tego tematu: Günter Berghaus, Bernard Vere, Joann M. Skrypzak, Mike O’Mahony, John Hughson, Benedikt Hjartarsson i Fay Bauer. Publikacja ta planowana jest na rok 2020.

Ingemar Ström